

Prof. dr Duško Vejnović, redovni profesor Univerziteta u Banjoj Luci, predsjednik Evropskog defendologija centra Banja Luka, glavni i odgovorni urednik naučnih časopisa *Defendologija* i *Sociološki diskurs*

AUTORITARNA MULTIMPERIJALNA MOĆ I AUTORITARNI POPULIZAM

Demokratsku praksu treba proširiti izvan izbora

Razmatranje autoritarne multimperijalne moći i autoritarnog populizma neizbježno vodi pitanjima o prirodi političke legitimnosti, odnosu između slobode i sigurnosti-bezbjednosti, te ulozi nacije u globalizovanom svijetu. Ova pitanja nisu nova; ona su u različitim formama zaokupljala političke mislioce kroz stoljeća. No specifična konfiguracija u kojoj se pojavljuju danas, u kontekstu tehnološke revolucije, klimatske krize i geopolitičkih pomaka, zahtijeva nove odgovore. Autoritarni populizam nudi jedan skup odgovora koji apeluje na potrebu za pripadanjem, sigurnošću i prepoznavanjem. Demokratska alternativa mora ponuditi odgovore koji su jednako uvjerljivi, a da pritom ne žrtvuju pluralizam i slobodu koji čine srž demokratskog projekta.

Kritička analiza koncepta autoritarne multimperijalne moći zahtijeva i preispitivanje samih kategorija koje koristimo. Binarna opozicija između demokratije i autoritarizma, premda analitički korisna, može zamagliti kontinuum političkih formi koje postoje u stvarnosti. Mnogi režimi koji se formalno klasifikuju kao demokratije pokazuju značajne autoritarne tendencije, dok neki autoritarni režimi uključuju elemente participacije i odgovornosti koji kompliciraju jednostavnu kategorizaciju. Slično tome, distinkcija između nacionalnog i međunarodnog postaje sve problematičnija u svijetu u kojem su društva duboko isprepletana, a granice između unutrašnje i vanjske politike sve poroznije.

Multimperijalna logika savremenog svijeta ne znači jednostavni povratak na devetnaestostoljetnu politiku velikih sila. Nuklearno oružje, ekonomska međuzavisnost i globalne komunikacije stvorili su kvalitativno drugačiji kontekst u kojem se imperijalna ambicija mora izražavati. Direktna teritorijalna ekspanzija postala je iznimno skupa i riskantna, premda ukrajinski slučaj pokazuje da nije postala nemoguća. Sofisticiranije forme imperijalnog utjecaja uključuju ekonomsku zavisnost, informacijsku dominaciju, kontrolu nad globalnim normama i institucijama, te sposobnost

projekcije moći bez potrebe za stalnom fizičkom prisutnošću. U tom smislu, multiimperijalizam dvadeset i prvog stoljeća predstavlja evoluciju, ne jednostavnu repetaciju, imperijalizma prošlosti.

Autoritarni populizam, sa svoje strane, predstavlja specifičan odgovor na proturječja kasne modernosti. Fragmentacija tradicionalnih identiteta i zajednica, dekompozicija klasnih struktura koje su nekad organizovale političku reprezentaciju, i gubitak vjere u velike naracije progresa stvorili su vakum koji populizam ispunjava. Obećanje povratka autentičnoj zajednici, personificiranoj u figuri naroda suprotstavljenog korumpiranim elitama, nudi utočište od anksioznosti i nesigurnosti savremenog života. Ova obećanja, naravno, ne mogu biti ispunjena onako kako su formulisana; narod je uvijek konstrukt, a ne supstanca, i zlatno doba u koje bi se trebalo vratiti nikada nije postojalo onako kako se pamti. Ali politička djelotvornost populističkog diskursa ne zavisi o njegovoj istinitosti.

Treba razmotriti i ulogu afekta i emocija u politici autoritarnog populizma. Liberalna politička teorija tradicionalno je privilegovana racionalnost i deliberacija kao temelje demokratske politike. **Populizam, naprotiv, otvoreno apeluje na emocije: bijes prema elitama, strah od stranaca, ponos zbog nacionalnog identiteta, ljubav prema vođi.** Ovi afektivni registri nisu iracionalni niti patološki; oni odražavaju stvarne načine na koje ljudi doživljavaju svoj politički svijet. **Demokratska politika koja želi odgovoriti na populistički izazov mora naći načine da se angažuje s tim emocionalnim dimenzijama bez da ih eksploatiše ili negira.**

Ekološka kriza dodaje još jednu razinu kompleksnosti ovom geopolitičkom i ideološkom krajoliku. Klimatske promjene predstavljaju egzistencijalnu prijetnju koja zahtijeva globalnu koordinaciju kakva je teško zamisliva u kontekstu autoritarnog multiimperijalizma i populističkog nacionalizma. Paradoksalno, mnogi autoritarni populisti negiraju ili minimiziraju klimatske promjene, a neoliberalni globalizatori koji ih formalno priznaju nisu bili spremni na radikalne transformacije ekonomskog sistema koje bi bile potrebne za efektivni odgovor. U međuvremenu, posljedice klimatskih promjena, uključujući migracije, nestašice resursa i ekstremne vremenske događaje, već pojačavaju političke tenzije i nude novi materijal za populističku mobilizaciju.

Pandemija COVID-19 pružila je neku vrstu prirodnog eksperimenta u usporedbi demokratskih i autoritarnih odgovora na krizu. Rezultati su bili mješoviti i nisu jednostavno potvrdili superiornost jednog ili drugog modela. Neke demokratije, poput Novog Zelanda ili Južne Koreje, upravljale su pandemijom izvanredno dobro, dok su druge, poput Sjedinjenih Država ili Brazila, doživjele katastrofalne ishode. Slično tome, kineski odgovor pokazao je i snagu i slabosti autoritarnog modela. Ono što pandemija jest razotkrila jest dubina društvenih nejednakosti, krhkost globalnih snabdjevačkih lanaca, te sposobnost dezinformacija da podrivaju javno zdravstvene odgovore. Također je demonstrirala kako krizne situacije mogu opravdati proširenje državnog nadzora i kontrole na načine koji potencijalno nadživljavaju samu krizu.

U konačnici, suočavanje s izazovom autoritarne multimperijalne moći i autoritarnog populizma zahtijeva ne samo odbranu postojećih demokratskih institucija, već i njihovu transformaciju. **Demokratija kakvu smo poznavali, svedena na periodične izbore i formalnu zaštitu prava, pokazala se nedovoljnom za generisanje legitimnosti i rješavanje kompleksnih problema savremenih društava.** Potrebni su novi oblici demokratske participacije koji mogu kanalisati energiju koja trenutno hrani populizam u konstruktivne forme političkog angažmana. To uključuje eksperimente s deliberativnim forumima, participativnim budžetiranjem, građanskim skupštinama i drugim mehanizmima koji proširuju demokratsku praksu izvan izbora. Također zahtijeva ozbiljno suočavanje s ekonomskim nejednakostima koje podrivaju demokratsku jednakost.

Intelektualni i moralni izazov našeg vremena sastoji se u tome da se pronađe put između naivnog optimizma liberalnog internacionalizma i ciničnog realizma koji prihvaća autoritarni multiimperijalizam kao neizbježnu sudbinu. Demokratija ima resurse za obnovu, ali ih neće aktivirati automatski. Potrebna je politička volja, organizacija i vizija koja može mobilisati ljude za demokratski projekt jednako efektivno kao što populistu mobilisu za svoj. Ta borba nije samo politička u uskom smislu; ona je kulturna, ekonomska i, u krajnjoj liniji, borba za definiciju toga što znači biti ljudsko biće u dvadeset i prvom stoljeću. Autoritarni populizam nudi jednu viziju čovječanstva, organizovanu oko identiteta, hijerarhije i pripadanja. Demokratska alternativa mora artikulirati viziju koja je jednako snažna, ali utemeljena na slobodi, jednakosti i solidarnosti.

Razumijevanje odnosa između autoritarne multimperijalne moći i autoritarnog populizma stoga nije samo akademska vježba. Ono ima praktične implikacije za sve koji djeluju u političkoj sferi, bilo kao građani, aktivisti, profesionalci ili donosioci odluka. Bez jasne dijagnoze izazova s kojima se suočavamo, nemoguće je formulirati adekvatne odgovore. Nadajmo se da će ova analiza doprinijeti toj nužnoj dijagnozi i potaknuti daljnju refleksiju i djelovanje u odbrani i obnovi demokratskog projekta. Budućnost nije predodređena, a ishod ovog historijskog trenutka zavisi o izborima koje ćemo kolektivno napraviti u godinama koje dolaze. Potrebno je više Danteove smjelosti...smjelosti, smjelosti više smjelosti...